

6. Ляшкевич П. Петро Карманський : Нарис життя і творчості. Відп. ред. Г. Чопик. Львів, 1998. С. 7–29.

7. Поети «Молодої Музи»: Зб. упоряд., авт. передм. та наук. апарату М. Ільницький. Київ: Дніпро, 2006. С. 74–99.

8. Рудницький Л. Петро Карманський – поет, політик, патріот. Сучасність. Мюнхен, 1989. №3. С. 910.

Васільєва Каріна – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – естетичні пошуки українських поетів 20-х років ХХ століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач, Зелененька І. А.

Анна Тарнавська

ДО ІСТОРІЇ ПОЯВИ ПІСЕННОЇ ЛІРИКИ УСС

Бойову стрілецьку пісню витворило саме складне життя українців. Легіон Українських січових стрільців (аббревіатура, якою надалі будемо послуговуватися – УСС, а також скорочення – «усуси») у складі Австро-угорської армії був саме найпершою солідною українською військовою формацією, свого роду, предтечею майбутньої Української армії. Загони УСС об'єднали багато патріотичної української молоді з різних теренів батьківщини, не лише так званих західняків, були там і юнаки з Поділля.

Довготривала боездатність і незламність ідейна пояснюються в науці тим, що більшість із УСС мала вищу

та середню освіту, серед них були вояки з ученими ступенями (доктори наук), музиканти, літератори, філософи, педагоги, правники. Про це читаємо у працях таких науковців як Т. Салига [5], Р. Федорів [7], О. Думін [2], М. Маслій [4], І. Зелененької [3] та ін.

Мистецька творчість УСС (1914–1920) не має аналогів у світовій військовій традиції, це стосується й воєнної поезії. Вона виплекана на козацьких і на народних традиціях, і збереглась, підбадьорюючи український дух воїнства. Стрілецькі пісні виявилися символом державницьких змагань, віковичної борні за незалежність України, продовжують ними бути й тепер, зумовлюючи **актуальність** нашого дослідження.

Найпершими, найчільнішими та найвідомішими авторами пісень усусів були саме учасники військових подій: Михайло Гайворонський, Левко Лепкий, Роман Купчинський, Антін Лотоцький, Григорій Трух, Антін Баландюк, Микола Угрин-Безгрішний, Богдан Крижанівський та інші. Патріотичні, веселі й бойові, жартівливі та глибоко ліричні, задушевні та сумні, трагічні й філософські пісні не давали забути українцям, хто вони, яка їхня боротьба і які інтереси [4].

Основними творцями музики до стрілецьких пісень були такі три композитори – Михайло Гайворонський, Роман Купчинський і Левко Лепкий. Михайло Гайворонський, випускник Львівського музичного інституту імені Миколи Лисенка (клас скрипки), у своєму творчому доробку має багато чернеток для духового оркестру та для стрілецьких пісень на слова Левка Лепкого, Юрія Шкрумеляка, Романа Купчинського, Василя Бобинського, а також і власні тексти («За рідний край», вірші Романа Купчинського, «Йде Січове військо», слова Михайла Гайворонського) [1].

Роман Купчинський і Левко Лепкий були зі священничих родин, у яких першоосновою виховання були любов до літератури й до музики. Їм була близька гітара, скрипка також – інструменти, поширені в домашньому

музикуванні в Галичині. Вони, відтак, і є авторами відомих у всій Україні стрілецьких пісень: «Ой видно село» та «Чуєш, брате мій» або «Журавлі» Левка Лепкого й «Ой та зажурились стрільці січовії», «Засумуй, трембіто» Романа Купчинського [1].

Окремо відзначимо пісню «Ой у лузі червона калина», в якій, по суті, уся програма УСС. Цю пісню стрільці прийняли як гімн (славень):

*Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо!* [6].

У добу Першої світової війни саме вона постала символом визвольної боротьби і є ним зараз, хоча тривалий час у тексті слова «московських кайдан» корелювалися із «ворожими кайданами», а тан означався «кривавим», а не «з москалями» [5] – ось варіанти куплетів із цими прийомами:

*Марширують наші добровольці у кривавий тан
Визволяти братів-українців з ворожих кайдан.
А ми наших братів-українців визволимо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо!* [6].

І наступний куплет цитуємо:

*Гей, у полі ярої пшениці золотистий лан,
Розпочали стрільці українські з ворогами тан!
А ми тую ярую пшеницю ізберемо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо!* [6].

Однак пророцтво авторів цієї знаменної, геніальної пісні все ж таки збулося, хоча ж уже в ХХІ столітті, при новій загрозі, котра диктувала звернення до досвіду минулих героїчних поколінь, відтак не випадковим є звернення сучасного співака, автора слів і музики до своїх пісень, Андрія Хливнюка, до виконання цієї пісні напівакапельно. Пророцькою чи не найбільше є остання співана частина пісні, останній її куплет, у якому стрільці відчували, що їхня боротьба може бути програною, але після них придуть інші борці, зокрема, про це у своїй

промові, котру виголосив у Вінниці, писав поручник УСС Микола Євшан [3, с. 16-17]:

*Як повіє буйнесенький вітер з широких степів,
Та й прославить по всій Україні січових стрільців.
А ми тую стрілецькую славу збережемо,
А ми нашу славу Україну, гей, гей, розвеселимо!* [6].

Мета дослідження: дослідження та вивчення характеристики пісенної лірики Українських січових стрільців.

Муза властива була діяльності УСС серед і стрілецьких окопів, і стоянок, та й саме життя і тривала боротьба кликали молодих авторів до творчості. Стрілецтво, а з ним і весь народ, що доводила творчість УСС, потребує воєнних пісень, що без них історія змагань неповна, отже, потрібно дати змогу розкритися талантам авторів воєнної літератури й пісні.

Тому засновано «Пресову Кватиру УСС», до якої належали ті, хто мав творчі здібності. Це відносилось до красного письменства, до малярства, до музики. Молоді митці брали зброю і взялися до творчості, а тому стрілецький зрив, подвиги бойових частин, окремих людей, радощі перемог і сум поразок першого, по суті, національного війська частинно збереглися в записках, частинно – в образах графічних, у поезії та в піснях.

Стрілецька пісенна лірика почала свою епопею творення, так би мовити, ще в Горонді. Те, що там постало, не має повної літературної вартості, не має ще оригінальної мелодії, є повна залежність від фольклору, але важливо тим, що вважається першою стрілецькою піснею. Автор слів невідомий, а мелодія взята з пісні «Ой зацвила черемшина»:

*Марширують добровольці
Через Мезев-Теребеш,
Гей, гей, через Мезев-Теребеш.
Чи то банда, чи то військо,
Ти ніяк не розбереш...
Гей, гей, ти ніяк не розбереш... [1].*

Мезев-Теребеш – це мадярська назва села Страбичево, куди заїхали частини УСС після так званого вимаршу зі Стрия у вересні 1914 р. [1]. Вимаршували вони в цивільних одягах, із крісами на плечах та ходили на виправи; тоді справді було тяжко розібрати, «чи то банда, чи то військо» [1].

Найпершу зафіксовану в джерелах стрілецьку пісню співали всі усуси залюбки, бо пісня дуже добре передавала фактичний стан бійців і мирного населення. Після того тривалий час ніяких оригінальних і запозичених пісень не було. Стрільці займалися військовими справами і також загальними адміністративними, тому ніхто й не подумав про нову пісню як про порятунок у вельми складних умовах.

Аж у Карпатах, із боку Галичини, а саме – під час бойових і напівбойових польових застав у Гуснім (село на Турчанщині) постала перша оригінальна стрілецька пісня [1], нині вона співається в інакшій звучанні та з іншим настроєм:

*Хлопці, алярм!
Гей вставаймо!
Вже найвищий час,
Наступають на три шляхи
Москалі на нас! [1].*

При цьому, має іншомовну лексику, закличну, бойову, має також далі славоспів:

*Слава, слава, отамане,
О ти, батьку наш,
Ми з тобою на ворога
Підемо всі в рай... [1].*

Автором слів обидвох пісень був Юліян Назарак, автором мелодій до них був Михайло Гайворонський. Постали ці стрілецькі пісні після повернення І сотні УСС із Гусного до Веречок, коли Юліян Назарак написав веселу п'єсу-одноактівку: «Штурм на полукіпки» [1]. У цій п'єсі автор змалював такув гумористичну подію, що сталася в темну ніч під самим Гусним. Командант місцевої застави,

діставши звідкись фальшиву вістку, що на УСС наступом ідуть москалі, усіх побудив і рушив із УСС до протинаступу. А ворог, насправді, виявився смирними полукіпками вівсяними, що визирали вночі з-за вориння [1].

Одна і друга пісня швидко отримали популярність в УСС, а правдива причина їхньої появи на світ забулася. Після цього заклик «Хлопці, алярм!» став закликком до бою, а рядки «Слава, слава, отамане!» перетворилися на гімн кожного чесного коменданта УСС [1].

До слова, Карпатська зимова кампанія не стала комфортною до складання пісень. Вище австрійське командування кидало УСС із місця на місце, і хлопці були постійно на сторожах, відпочинку було обмаль, а отже – обмаль часу для творчості. Але настала позиційна війна у весну 1915 р. , відбулося створення так званої «Артистичної Горстки» [1], що принесло ряд пісень Михайла Гайворонського. Сюди належать такі відомі твори: «Ой впав стрілець у край зруба» і «Питається вітер смерти», що були створені після боїв на сумнозвісній горі Маківці.

Погнавши москалів з Карпат, УСС перейшли через Галичину, увесь час перебуваючи в боях, а спинилися над Стрипою. Такі села як Тудинка, Соснів, Вівся, Новосілка гостювали в себе УСС тривалий час, бо фронт понад Стрипою зберігався більше, аніж пів року. Саме тоді туди потрапив із 55 полку Лев Лепкий і збільшив гутірку стрілецьких поетів і музикантів «піснярів».

Тобто саме в той період, так званий, стрипський період стрілецької пісенної творчості, постало чи не найбільше знаних нині стрілецьких пісень. Назвемо тут кілька творів: Михайла Гайворонського: «Проїшли гори, пройшли доли», «їхав стрілець на війноньку», «Нема в світі кращих хлопців», «Йде Січове військо», Левка Лепкого: «Коби скорше з гір Карпатів», «Ой видно село», Романа Купчинського: «Ой шумить, шумить» і друга частина «Дівчино – рибчино» [1].

Отже, можемо зробити висновки саме про те, що вкрай несприятливі бойові обставини, втрати, поразки,

несправедливу невизнаність у світі потреба постійної боротьби за свободу стала причиною появи неймовірної краси мелосу, героїчного корпусу літератури – літератури Українських січових стрільців, зокрема, неповторної стрілецької лірики, зокрема, гімнів і романсів, що становить феномен світового мистецтва, зумовило поглиблення літературознавчого дискурсу.

Література

1. Довгошия В. Стрілецька пісня як основа творчості Романа Купчинського. Режим доступу : <https://ukrlit.net/item/137.html>
2. Думін О. Історія легіону Українських Січових Стрільців, 1914-1918. Дзвін, 1991. №9. С. 92–104.
3. Зелененька І. Художній ідеал у розумінні Миколи Євшана / Постать Миколи Євшана в контексті розвитку українського модернізму : Збірник наукових праць. Випуск 6. Ред. колегія : Н. Поляруш, В. Ткаченко, І. Зелененька, В. Крупка. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. С. 16–22.
4. Маслій М. Нам воно святе! Пісні січових стрільців. Київ, 2016. 171 с.
5. Салига Т. Стрілецька Голгофа : Спроба антології. Львів : Каменярь, 1992. 399 с.
6. Сурма : Збірник воєнних пісень. Львів : Червона калина, 1992. 154 с.
7. Федорів Р. Чотири поета із коша січових стрільців. Жовтень, 1989. № 5. С. 17.

Гарнавська Анна – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – українська література ХХ століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української літератури Зелененька І. А.